

*ПОЗНЯК Еліна Владиславівна,
кандидат юридичних наук, доцент, психолог,
доцент кафедри екологічного права,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Діяльність нашої держави із забезпечення сталого розвитку в умовах євроінтеграції в системі природоресурсних, природоохоронних та антропоохоронних відносин загалом базується на конституційних принципах, які впливають зі статей 3, 13, 16, 50, 66 Конституції України [1] та ін., і які знаходять своє відображення в положеннях Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р., зокрема в статтях про принципи охорони навколишнього природного середовища та участь України в міжнародному співробітництві (статті 3 та 71 відповідно).

Цілі міжнародного співробітництва нашої держави та країн Європейського Союзу в сфері екологічних відносин відображені в Угоді про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами, з іншого боку, ратифікованій Законом України від 16 вересня 2014 р. (далі по тексту – Угода про асоціацію України та ЄС).

У ст. 365 Угоди про асоціацію України та ЄС мова йде про розвиток всеоб'ємної стратегії в галузі навколишнього середовища, наукового потенціалу з метою дотримання глобальної відповідальності та зобов'язань у таких сферах, як охорона здоров'я, захист навколишнього середовища, зокрема зміна клімату та інші глобальні виклики. Конкретні еколого-правові орієнтири були закріплені в Додатку ХХХ до глави 6 Угоди про асоціацію України та ЄС «Навколишнє середовище» розділу V.

Наразі Україна виконує завдання з адаптації двох Директив ЄС про оцінку впливу на навколишнє середовище, прийнявши у першому читанні Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» і скасувавши Закон України «Про екологічну експертизу» від 9 лютого 1995 р. Навряд чи такий крок на шляху до євроінтеграції є цілковито виправданим, бо запровадження європейських «новацій» у даному разі відбувається за рахунок нівелювання історико-правових засад регулювання еколого-експертної діяльності в нашій державі, а також практично невичерпного потенціалу екологічної експертизи в забезпечення екологічної безпеки.

У зв'язку з цим видається очевидною необхідність комплексного підходу до вирішення глобальних проблем людства з урахуванням необхідності забезпечення глобальної екологічної безпеки та екосистемності як важливих принципів і, водночас, характеристик еколого-правової культури природокористування, охорони навколишнього середовища в цілому на етапі переходу до стійкого розвитку. Передбачається наближення культурних засад

функціонування суспільства, зокрема в сфері охорони природи, природокористування та забезпечення безпечних умов існування, а також формування єдиного культурного простору для країн ЄС та України.

Угодою про асоціацію України та ЄС передбачаються основні напрями співпраці в економічній, політичній, правовій, екологічній, соціальній сферах. У науці екологічного права зазначається про те, що методологічного значення в сучасних умовах набуло так зване імплементаване (адаптоване) законодавство Європейського Союзу, яке визначає екогуманістичну спрямованість сучасного екологічного законодавства [2, с. 8]. В даному контексті, з огляду на методологію вдосконалення усієї системи законодавства, вбачаємо за необхідне внести доповнення до Конституції України, зазначивши про курс нашої держави на євроінтеграцію.

Будь-який процес співпраці включає не тільки наближення правових систем низки європейських держав до *acquis communautaire* ЄС у рамках адаптації законодавства, але й т.з. конвергенцію, яка, «порівняно з «адаптацією», означає більш обережний, гнучкий і послідовний зустрічний рух двох правових систем, без зобов'язань абсолютної відповідності» [6, с. 556].

Як для міжнародного екологічного права загалом, так і для екологічного права ЄС, справедливим можна вважати підхід щодо необхідності врахування історичного, національного, культурного та іншого середовища, елементів юридичної надбудови суспільства, які мають значення для порівняння даних країн, тенденцій та процесів взаємного впливу не лише внутрішнього права держав, але й міжнародного права навколишнього середовища. Такий підхід дозволяє отримати найбільш повну та адекватну картину про процеси, які відбуваються в еколого-правовій сфері різних країн, про порівняльно-правову матерію [4, с. 275], а також про екологічне управління, яке є способом реалізації різних видів екологічної політики [5, с. 37].

В Україні розроблено виважені підходи до запровадження окремих інструментів з удосконалення міжнародно-правового регулювання екологічних відносин, які можуть становити інтерес і для європейського співтовариства. Так, Україна ініціювала ідею розробки Екологічної Конституції Землі [7, с. 7]; з більш новітніх пропозицій, наприклад, мають місце пропозиції з розробки Всесвітнього договору про екологічну безпеку Землі [8, с. 175], створення Екологічної столиці світу [3, с. 9] та ін.

У контексті проблематики даного «круглого столу», присвяченого актуальним проблемам конвергенції екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу доцільним, на наш погляд, є поєднання розгляду двох напрямків співпраці України та ЄС: охорони навколишнього природного середовища та культури. У процесі вдосконалення законодавства України ці два напрями потребують об'єднання з метою акцентування уваги на формуванні екологічної культури особи й суспільства та її важливої складової – еколого-правової культури.

Зазначеним напрямкам цілком відповідають положення Стратегії державної екологічної політики України, затвердженої Законом України «Про основні напрями (стратегію) державної екологічної політики України на період

до 2020 року» від 21 грудня 2010 р. Сприяння розвитку Орхуського інформаційного центру, розроблення і реалізація Стратегії екологічної освіти з метою сталого розвитку українського суспільства та економіки України, створення мережі регіональних еколого-просвітницьких центрів, залучення громадськості до процесу екологічної освіти з метою сталого розвитку, екологічної просвіти та виховання, а також включення питань формування екологічної культури, екологічної освіти та просвіти в державні цільові, регіональні та місцеві програми розвитку – найперша стратегічна ціль національної екологічної політики України.

Цілком логічно, що зазначені стратегічні цілі національної екологічної політики мають бути уточнені та розвинуті в Програмі збереження навколишнього природного середовища, розробка якої означена за вектором безпеки в рамках Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015.

Оскільки вдосконалення законодавства, його гармонізація, моніторинг виконання його вимог, переконання, роз'яснення і рекомендації, обґрунтоване правозастосування та сприяння екологізації свідомості – це далеко не повний перелік шляхів укріплення правопорядку в Європейському Союзі [4, с. 248], вкрай важливо, на наш погляд, актуалізувати питання про розвиток еколого-правової культури шляхом конвергенції національних та європейських підходів.

Таким чином, доцільно було б оцінити ефективність виконання положень не лише законодавчого рівня, але й політико-правових документів концептуального характеру (концепцій, стратегій, основних напрямів, програм тощо) в сфері організаційно-правового, економічного, наукового, інформаційного, кадрового, соціально-психологічного та іншого забезпечення екологічних праввідносин і форм участі України в сучасних євроінтеграційних процесах. Напрацювання єдиних підходів до гармонізації, адаптації, а, зрештою, і конвергенції законодавства України та ЄС, на законодавчому рівні сприятиме: подоланню фрагментарності політико-концептуального та нормативно-правового регулювання відносин міжнародного співробітництва та євроінтеграції; об'єднанню нормативно-правових і політико-концептуальних положень у єдину зрозумілу для фахівців та екологічно зацікавленої громадськості систему; підвищенню рівня еколого-правової культури громадян та суспільства.

Список використаних джерел:

1. Нормативно-правові акти наведено у відповідності до офіційного сайту Верховної Ради України // www.rada.gov.ua.

2. Андрейцев В.І. Екологічне право: сучасні проблеми та перспективи [Текст] / В.І. Андрейцев // Збірник матеріалів Першого зібрання фахівців споріднених кафедр з обговорення актуальних наукових проблем та методики викладання аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права у вищих навчальних закладах України (м. Одеса, 9 – 10 вересня 2016 року / відп. ред. проф. І.І. Каракаш. – Одеса: Юридична література, 2016. – С. 5 – 9.

3. Балюк Г.І. Правове забезпечення екологічної складової сталого розвитку: проблеми законодавчого регулювання, створення екологічної столиці світу та удосконалення екологічної освіти в Україні [Текст] / Г.І. Балюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2012. – Вип. 92. – С. 9 – 13.

4. Высторобец Е.А. Экологическое право – мотивация в международном сотрудничестве [Текст]: / Е.А. Высторобец; [предисл. Ю.У. Винокурова]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Наука, 2006. – 383 с.

5. Краснова М.В. Науково-правові питання екологічного управління [Текст] / М.В. Краснова // Збірник матеріалів Першого зібрання фахівців споріднених кафедр з обговорення актуальних наукових проблем та методики викладання аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права у вищих навчальних закладах України (м. Одеса, 9 – 10 вересня 2016 року / відп. ред. проф. І.І. Каракаш. – Одеса: Юридична література, 2016. – С. 36 – 41.

6. Малишева Н.Р. Правове забезпечення екологічної безпеки Європейського Союзу [Текст] / Н.Р. Малишева // Проблеми права екологічної безпеки [Текст]: навч. посіб. / М.В. Краснова, Г.І. Балюк, А.Г. Бобкова [та ін.]; під заг. ред. М.В. Краснової та Р.С. Кіріна; відп. ред. В.І. Андрейцев; М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т, Нац. гірн. ун-т. – Дніпро: НГУ, 2016. – С. 547 – 575.

7. Туниця Ю.Ю., Семенюк Е.П., Туниця Т.Ю. Методологічні основи Екологічної Конституції Землі // Вісник НАН України. – 2-10. – № 5. – С. 7 – 16.

8. Шемшученко Ю.С. Всесвітній договір про екологічну безпеку Землі як системоутворюючий акт міжнародного екологічного права [Текст] / Ю.С. Шемшученко // Право України. – 2012. – № 1/2. – С. 175 – 179.